

*Delar av Folke Hübinettes
modeller av Umeå stad före branden
1888 (överst) och på 1930–1940-tal.
Foto: Fredrik Elgh.*

UMEÅ 400 ÅR

Modellutställningen Gamla Umeå

Lars Hübinette

Folke Hübinettes modeller av Gamla Umeå finns samlade och kan besökas i en utställningslokal på Västerslätt. Modellutställningen har en total yta på ca 80 m² och består av tre större modeller av Umeå centrum och Öst på stan, en modell av Umeå stad före branden 1888 och ett antal mindre modeller av sågverken längs Umeälven. Modellerna visar hur stadsbebyggelsen såg ut mellan cirka 1890, då staden började återuppbyggas, fram till cirka 1960-talet, då många av husen i den centrala staden revs. I utställningslokalen finns också kartor över Umeå från 1600-talet och framåt, förteckningar över caféer, livsmedelsbutiker, skomakare, biografier med mera från denna tid. En samling omfattande cirka 1600 fotografier från Umeå med omnejd kan också beskådas på en datorskärm.

2022-06-18

Folke Hübinettes modell av Mo och Domsjöns sågverksanläggningen på Norrbyskärs (1895–1952). Översikt. Foto: Mats Glantz.

Folke Hübinettes modell av Mo och Domsjöns sågverksanläggningen på Norrbyskärs (1895–1952). Detalj. Foto: Mats Glantz.

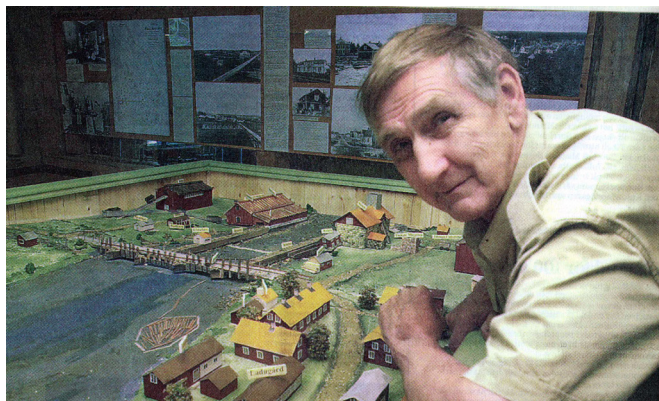
Modellutställningen *Gamla Umeå* är en skapelse av Folke Hübinette. Folke var folkskollärare, född 1923 och som barn och tonåring bodde han på Kungsgatan 117 i Umeå. Efter lärexamen från Folkskollärarseminariet i Umeå fick han en lärartjänst i Agnäs där han arbetade som lärare vid byskolan i fem år. Därefter följde lärartjänster i Bjurholm, Gammelbo i Västmanland, Örnsköldsvik och till sist, i slutet av 50-talet, i Umeå, då hans modellbyggande tog fart, till att börja med i mindre skala. Det var hans stora intresse för lokalhistoria, byggnadskultur och finsnickeri som gjorde att han ville levandegöra olika miljöer som han ansåg borde dokumenteras. Det blev modeller av sågverk och småindustrier, bondgårdar med mera som ofta hamnade i olika bygdegårdar. Efter flytten till Umeå, började han bygga modeller av Umeås stadscentrum, sågverksindustrier och olika byggnader i byarna runt Umeå. Hans större modeller av sågverk finns på Sågverksmuséet i Holmsund (10 m²), Norrbyskärs museum (20 m²) och i Svartviks museum (25 m²) nära Sundsvall, där hans morfar arbetade som smed.

Modellerna byggdes utifrån foton, originalritningar och egna minnen i den egna snickarverkstaden i hemmet på Västerhiske. Som barn märkte vi inte mycket av hans modellbyggande, annat än mindre modeller som tillverkades i hans arbetsrum. Vi tror att han började på allvar med de större projekten när vi barn flyttat hemifrån i slutet av 60-talet. Han fortsatte arbetet ända till cirka 2005, då hans syn försämrats så mycket att han inte längre kunde se detaljer. Varje projekt föregicks av omfattande arkivsökningar på Stadsarkivet, Umeå kommuns byggnadskontor och Västerbottens museum efter ritningar till, eller foton av, de olika husen. Gator, tomter och grönområden måste också mätas ut skalenligt på de skivor som

modellerna är placerade på, och detsamma gäller förstås för huskropparna. De tre stora umeåmodellerna består av skivor på cirka en kvadratmeter som fogats samman till en helhet. Detta gjorde pappa för att modellerna skulle vara flyttbara. Han insåg nog tidigt att det skulle bli svårt att få en permanent placering för dem. Stommen till husen tillverkades av massivt trä, som sedan kläddes med fasader av papper. Dessa gjordes antingen från kopior av ritningar, eller, där ritningar inte fanns, genom att han själv ritade fasaderna utifrån foton. Fasaderna målades sedan i rätt färg och taken tillverkades av kartong och träd av vitmossa som färgats grön. Vi har aldrig räknat det totala antalet hus på de tre stora modellerna, men sammanlagt måste det röra sig om ett par hundra hus som tillverkades på detta sätt.

1988 fick pappa Umeå kommuns Minervastipendium och 1997 tilldelades han ett stipendium av Kungl. Skytteanska Samfundet ur Landshövding Elof Lindbergs stipendiefond för sina insatser för kulturhistoriebeskrivningen i Västerbotten.

Placeringsmässigt har umeåmodellerna haft en brokig historia. Efter att länge ha förvarats i delar i ett kallmagasin och satts upp då och då för visningar, erbjöd dåvarande rektorn på Dragonskolan en plats för modellerna i ett av skolans skyddsrum. Där fanns utställningen i ett tiotal år, tills skolan 2012 behövde lokalen igen. Samma år gick pappa bort och vi barn var tvungna att flytta modellerna. En artikel i Västerbottens-Kuriren resulterade i ett erbjudande från Scherdins Fastigheter om en lokal på Västra Strandgatan intill Café Station. Där fanns utställningen i tre år, till dess att planer för en ny entré till SF-biografen via utställningslokalen presenterades. En ny flytt blev nödvändig och återigen blev räddningen en ny välgörare,

Folke Hübinette vid sin modell av Robertsfors bruk.
Foto: Västerbottens-Kuriren.

Sofiehems träsliperi (senare Bowaters). Foto: Lars Hübinette.

Kenneth Edlund på Logistikcenter AB, som ställde upp med en lokal på Rälsvägen 7 på Västerslätt, i samma hus som Performance Center, där utställningen finns idag.

Utställningen sköts idag av Margareta och Lars Hübinette. Den är normalt öppen varannan söndag (ojämna veckor) mellan 12.00 och 15.00 med ett uppehåll under sommaren, och entrén är gratis. Den består av cirka 80 m² modeller bestående av två stora modeller av centrala staden, en i skala 1:200 och en i 1:100, en större modell av Öst på Stan, Östermalm och Öbacka samt modeller av sågverksindustrierna Gimo Kol, Bowaters, Öbacka och Baggböle. Dessutom finns en modell av Umeå före stadsbranden 1888.

Tidsmässigt är modellerna från 1930–40 talet, men eftersom rivningarna av de äldre husen i Umeå centrum inte kom igång förrän i början av 60-talet, känner många lite äldre umebor väl igen miljöerna. Utöver själva modellerna finns kartor över Umeå från 1600-talet och framåt, cirka 1 500 foton från tiden före stadsbranden 1888 fram till idag, en samling böcker med lokalhistoria och förteckningar över caféer, bagerier, livsmedelsaffärer, biografier med mera.

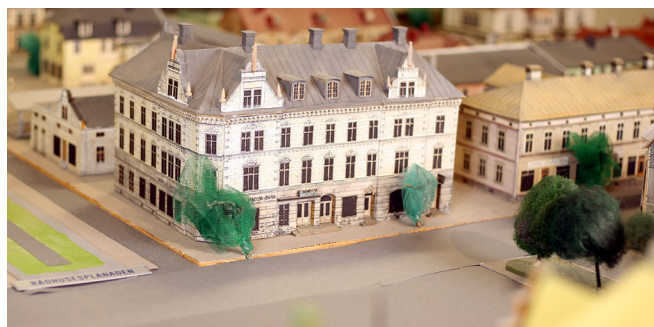

[Bild 04] Centrala Umeå 1930–1940-tal. Del av en av stadsmodellerna. Foto: Lars Hübinette.

De byggnader som brukar få mest uppmärksamhet från besökarna är Bolagshuset och Sundsvallsbanken, två pampiga stenhus som revs på 60-talet.

Bolagshuset (Skandinaviska banken) på Rådhusplanaden. Byggt 1901, ritat av Gustaf Hermansson. Byggnaden revs 1966. Foto: Fredrik Elgh.

Saedenska huset (Sundsvallsbanken) på Kungsgatan i kvarteret Forsete vid Rådhusorget. Byggt 1892 efter ritningar av F. O. Lindström, rivet 1962. Foto: Fredrik Elgh.

En annan byggnad som är saknad av många är Åkerbloms bokhandel. Den vackra träbyggnaden från 1902 i fornordisk spånbyggnadsstil ritades av Viktor Åström och revs 1965.

Modellen av Umeå före stadsbranden 1888 intresserar många besökare. Man inser snabbt hur branden kunde få ett så katastrofalt förlopp. Husen stod tätt inpå varandra, de var byggda av trä och de allra flesta hade spåntak. Modellen är byggd på basis

[Bild 08] Åkerbloms bokhandel. Foto: Fredrik Elgh.

av en karta från tiden som visar hur husen var belägna, det fåtal foton som överlevde branden och cirka tio ritningar av förnämre hus i staden.

På bilden nedan ses en liten del av den gamla Rådhusgatan från före branden. Den gatan försvann i den nya stadsplanen, men denna del, som klarade branden eftersom den var belägen väster om Renmarksbäcken, fanns kvar en bit in på 1960-talet. Det finns faktiskt en

Umeå stad före stadsbranden 1888. Foto: Lars Hübinette.

stump av denna gamla gata kvar ännu idag mellan gamla Hotell Esplanad och fastigheten intill hotellet på Västra Esplanaden.

Utställningen har rönt stort intresse hos många umebor, faktiskt inte bara sådana som själva har upplevt staden på 1930–1960-talet. Även ungdomar som besöker utställningen ställer frågor och tycker det är intressant att se hur staden en gång såg ut. En inte ovanlig kommentar från besökare från andra svenska städer är: "Jag önskar att vi hade en sådan här modellsamling i vår stad", vilket naturligtvis gläder oss. Roligt är också att många besökare kommer tillbaka gång på gång.

Något som besökare ofta påpekar är hur mycket mer information modellerna ger om staden än vad foton gör. Man får en tredimensionell bild av hur gator, gränder och hus är belägna i förhållande till varandra och besökarna kan se husen från olika håll, med bakgårdar, gårdshus, gräsmattor, stall m.m. och de får ett helhetsintryck av centrumbebyggelsen. För många av husen saknas också foton och besökarna ges här möjlighet att se hur dessa hus såg ut.

Totalt har flera tusen personer hittills sett utställningen och vi hoppas att ännu fler kommer att besöka oss framöver.

Gamla Rådhusgatan från före branden. Foto: Lars Hübinette.

Källor

Holmquist, Ingvar Holmquist. *Hübinettes modellstad bör bevaras*. Västerbottens Folkblad 1904II. <https://www.folkbladet.nu/2014-07-17/hubinettes-modellstad-bor-bevaras>

Hübinette, Lars & Margareta. *Modeller av Umeå med omnejd på 30- 40- och 50-talet. Modellbyggare: Folke Hübinette-Back*. <http://www.hubinet.com/modeller/>

Hübinette, Lars & Margareta. *Modeller av gamla Umeå*. https://www.facebook.com/groups/1634489660166405?locale=sv_SE

Seniorerna Björken Umeå. *Hübinettes modeller. Fullt hus hos Hübinettes*. <https://www.spfseniorerna.se/distrikt/vasterbottensdistriktet/foreningslista/bjorken/referat/referat-2017/hubinettes-modeller/>

Tranvik, Frida. *Se Umeå i Umeå*. Sveriges Radio, P4 Västerbotten 160701. <https://sverigesradio.se/artikel/6465545>

Åsander, Karl-Ivar. *Rädda Folkes modell*. Västerbottens-Kuriren 161101. <https://www.vk.se/2016-11-01/radda-folkes-modell>

GLÖM INTE ATT UPPTA
FÖRFATTARNAMN OCH KÄLLA
NÄR DU HÄNVISAR
TILL DENNA ARTIKEL